

በኢትዮጵያ ምስራቃዊ እና ምዕራባዊ ደጋማ አካባቢዎች በዋነኛነት በስሜን ተራሮች ብሄራዊ ፓርክ የሚገኘው ዋሊያ አይቤክስ - ወይም አቢሲኒያ አይቤክስ - ግዙፍ የተራራ ፍየል እና የስፔን የሜዳ ዝርያ ነው። ዋሊያ አይቤክስ በትልቅነቱ እና በሚያስደንቅ ቀንድ የሚለየው በከባድ አደጋ የተጋለጠ ሲሆን በዱር ውስጥ 400 የሚጠጉ ብቻ ቀርተዋል።

ከግብርና መስፋፋት የተነሳ የአደን አደን እና የመኖሪያ መጥፋት ጥምረት በዱር ውስጥ የሚቀረው የዋሊያ አይቤክስ ቁጥር በከፍተኛ ሁኔታ እንዲቀንስ አድርጓል።

እንስሳቱ ነጭ ሆድ፣ ቡናማ ካፖርት እና ትልቅ፣ ወደ ኋላ የሚደርሱ ቀንዶች - ብዙውን ጊዜ ከአንድ ሜትር በላይ ርዝመት አላቸው

ቀንዶቹ በወንዶች መካከል ለሚደረገው ጦርነት የበላይነታቸውን ለማሳየት ያገለግላሉ፣ ቀንዶቹም በሚያስገርም ኃይል ይጋጫሉ ። ሴቶችም ቀንድ አላቸው፣ ግን ያነሱ ናቸው። ወንዶች ከ 80 እስከ 125 ኪሎ ግራም ይመዝናሉ።

ዋሊያ ኢቤክስ ከ5 እስከ 20 የሚደርሱ መንጋ ውስጥ የሚኖሩ ማህበራዊ እንስሳት ናቸው፣ ምንም እንኳን ብዙ የበሰሉ ወንዶች ብዙውን ጊዜ ከዋናው ቡድን በከፊል ተለይተው እና ሙሉ ለሙሉ ወደ መንጋው የሚመለሱት ለፍቅር ወቅት ብቻ ነው። ይህ በአጠቃላይ በመከር መጨረሻ እና በክረምት መጀመሪያ ላይ ይካሄዳል

መኖሪያቸው ተራራማ ደኖች እና ሳር የተሞላው የሱባልፒን ሜዳዎች ሲሆኑ ቀናቸውን የሚያሳልፉት በእፅዋት፣ ቁጥቋጦዎች፣ ሳርና ሌሎች እፅዋት ላይ በመደባለቅ ለግጦሽ ሲሆን አብዛኛውን ጊዜ በቀን እስከ 2 ኪሎ ሜትር ምግብ ፍለጋ ይጓዛሉ።

ዋሊያ ኢቤክስ በስሚየን ተራሮች ላይ ከሚገኙት አስደናቂ እንስሳት አንዱ ነው - አስደናቂ ቅርጻቸው በሆሜር 'የአማልክት ቼዝ ቂርጥራጭ' ተብሎ ከተገለጸው - ከሌሎች ተራራ ኒያላ፣ ገላዳ ጦጣዎች እና የኢትዮጵያ ተኩላዎች ጋር ።

መልክ

እነዚህ እንስሳት ከቸኮሌት-ቡናማ እስከ ደረት ነት-ቡናማ ኮት ቀለም፣ ግራጫ-ቡናማ አፈሙዝ፣ እና በአይን እና በእግሮች ላይ ቀለል ያለ ግራጫ አላቸው። ሆዱ እና እግሮቹ ነጭ ናቸው፣ እና ጥቁር እና ነጭ ቅጦች በእነዚህ እንስሳት እግር ላይ ተዘርግተዋል። ወንዶቹ ከ80-125 ኪ.ግ (180-280 ፓውንድ) ይመዝናሉ እና ወደ ኋላ የሚጎርፉ በጣም ትልቅ ቀንዶች አሏቸው እስከ 110 ሴ.ሜ (43 ኢንች) ርዝመቶች ይደርሳሉ። እነዚህ ቀንዶች ለወንዶች የበላይነት አለመግባባቶች ያገለግላሉ። ወንዶቹም የተለዩ ጥቁር ጢም አላቸው። የዋሊያ

አይቤክስ ጢም ረዝመት እንደ እድሜ ይለያያል። ትልልቆቹ ወንዶች ከወጣቶች ይልቅ ረዝም ያለ ወፍራም ጢም አላቸው። ሴቶችም ቀንዶች አሏቸው፣ ግን አጭር እና ቀጭን ናቸው። ሴቶች ቀለም ያነሱ እና ቀላል ናቸው። በወንዶች እና በሴቶች ላይ ያሉት ቀንዶች ግትር ናቸው። የዋልያ አይቤክስ አጠቃላይ መጠን ከአልፕስ አይቤክስ ያነሰ እና ቀጭን ነው።

ባህሪ

ዋሊያ አይቤክስ ከአምስት እስከ 20 በሚደርሱ በጎች ውስጥ ይኖራሉ። ነገር ግን በዕድሜ የገፉ፣ የበሰሉ ወንዶች ብዙ ጊዜ ብቻቸውን ይሆናሉ፣ ምንም እንኳን ብዙ ጊዜ ከዋናው መንጋ አጭር ርቀት ውስጥ ይቆያሉ እና በትዳር ወቅት እና ለመራቢያ ዓላማ ከመንጋው ጋር ይቀላቀላሉ። እርባታ ብዙውን ጊዜ የሚከናወነው በመኸር መጨረሻ እና በክረምት መጀመሪያ ላይ ነው። በሚቀጥለው የፀደይ ወቅት ሴቷ አንድ ወይም ሁለት ዘሮችን ትወልዳለች። የዋልያ አይቤክስ መንጋ በቀን አንድ ግማሽ ኪሎ ሜትር እስከ ሁለት ኪሎ ሜትር ይጓዛል ተብሏል።

መኖሪያ እና ስነ-ምህዳር

የዋልያ አይቤክስ የሚኖረው ከ2,500 እስከ 4,500 ሜትር (8,200 እና 14,800 ጫማ) ከፍታ ባላቸው ድንጋያማ ገደል አካባቢዎች ነው። መኖሪያቸው የተራራ ደኖች፣ የሱባልፓይን ሳር መሬት እና እዳሪ ናቸው። ግጦሽ ናቸው። አመጋገባቸው ቁጥቋጦዎች፣ ቅጠላ ቅጠሎች፣ ቁጥቋጦዎች፣ ቁጥቋጦዎች፣ ሣሮች እና አሳሾች ይገኙበታል። ብዙውን ጊዜ ወደ ወጣት የጅምላ ቡቃያዎች ለመድረስ በእግራቸው ቆመው ይታያሉ። ዋሊያ የሜዳ ፍየሎች በጠዋት እና በማታ በጣም ንቁ ናቸው እና በፀሐይ ላይ በዐለት ዘንጎች ላይ ያርፋሉ። ወንዶች በባችለር ቡድኖች ውስጥ ይኖራሉ እና ሴቶች ከዘሮቻቸው ጋር በቡድን ይኖራሉ። የጋብቻ ወቅት ከመጋቢት እስከ ሜይ ባለው ከፍተኛ ደረጃ ላይ ነው። ወንዶች ለሴቶች የሚወዳደሩት ቀንዳቸውን በሚያስደንቅ ኃይል ነው። የእርግዝና ወቅቶች ከ150-165 ቀናት ይቆያሉ። በአንድ አመት እድሜያቸው የጾታ ብስለት ይደርሳሉ።

ይህ ዝርያ የሚገኘው በኢትዮጵያ ሰሜናዊ ተራራዎች ብቻ ነው። በሴሚን ተራሮች ውስጥ አንዴ ተስፋፍቶ ነበር፣ ቁጥሩ በ20ኛው ክፍለ ዘመን ቀንሷል። እ.ኤ.አ. በ1994-1996

ከ200-250 እንስሳት ብቻ በሕይወት ይተርፉ ነበር፤ ነገር ግን በቅርቡ የህዝቡ ቁጥር በመጠኑ ወደ 500 ሰዎች በ2004 ጨምሯል። የመኖሪያ መጥፋት እና አደን ለዝርያዎቹ ዋና ስጋቶች ናቸው። የሰፈራው መስፋፋት፣ የእንስሳት ግጦሽ እና አዝመራው ትልቅ ችግር ነው። የመንገድ ግንባታም መኖሪያቸውን እየበታተነ ነው። በተፈጥሮ ሀብት ላይ ያለው ጭና እና ውድድር ባለፉት አሥርተ ዓመታት ውስጥ የማያቋርጥ ጭማሪ አሳይቷል። ከከብት እርባታ ብቻ ሳይሆን የሰው ልጅ እርሻ እና ፍላጎትም ጭምር ይህ ጭማሪ የህብረተሰቡን የእርጅና፣ የመዳን እና የመስፋፋት መጠን ላይ ተፅዕኖ አሳድሯል። ይህ ተፅዕኖ የአደጋው ደረጃ እየጨመረ ሲሄድ እና ለአካባቢው ተወላጆች መገኘት እንዲችሉ የሚያገኙት ሀብቶች እየቀነሱ እና እየቀነሱ መጥተዋል (አለማየሁ እና ሌሎች 2011)። ለህልውናቸው በጣም አስፈላጊው ምሽግ በ1969 የተመሰረተው 13,600 ሄክታር (34,000 ኤከር) ስፋት ያለው የሴሚን ብሄራዊ ፓርክ ነው። በአለም ላይ የትኛውም የተማረክ ህዝብ ስለሌለ፣ IUCN ጥቂት ግለሰቦችን በመያዝ የተማረክ የእርባታ ቡድን አስኳል እንዲሆን ይመክራል።